

Wat is woonwagencultuur?

De cultuur van woonwagebewoners is een geheel van tradities, gebruiken en opvattingen van mensen die sinds generaties permanent in een woonwagen (willen) wonen.

De woonwagengemeenschap is divers en telt in Vlaanderen drie subgroepen: de Voyageurs, de Roms en de Manoесjen. Elk hebben ze een eigen geschiedenis en specifieke sociale en culturele kenmerken.

De Manoесjen wonen sinds de 15de eeuw in onze streken. Veel Manoесjen verdienden vroeger hun inkomen als artiest of als paardenhandelaar. Tegenwoordig sluiten ze aan bij onze maatschappij, maar ze hechten nog steeds veel belang aan eigen tradities. Onderling spreken ze Manoесj, een variant van het Romanes, en Nederlands.

De Voyageurs stammen af van de Vlaamse families die reeds vanaf de 15de eeuw ambulante beroepen uitoefenden zoals scharen slijpen, leuren, stoelen vlechten, oud-ijzer handel, enz. Andere traden op als circusartiest of als foorkramer. Hun moedertaal is Nederlands doorspekt met Bargoense dialectwoorden.

De Roms verblijven sinds de 19de eeuw in België en zijn afkomstig uit Oost-Europa, vooral Roemenië. Ze spreken Romanes en Frans als tweede taal. De jongere generaties lopen school in Vlaanderen en spreken ook Nederlands. Tijdens de zomerperiode reizen de Roms nog omwille van economische, religieuze of familiale redenen.

Vrijheid

Voor elke groep hangt de levensstijl samen met de woonwagen en het woonwagenterrein. Het vrijheidsgevoel en het leven in familieverband staan centraal. Alle woonwagebewoners kennen een nomadische cultuur. Dat betekent niet alleen het rondreizen op zich, maar ook de gedragingen die eigen zijn aan een flexibel bestaan. Woonwagebewoners die niet in een woonwagen wonen, vertonen deze kenmerken ook en die bepalen hun identiteit. Hun flexibele houding staat in contrast met de sedentaire maatschappij waar afspraken en regels logisch zijn. Hoewel er grote verschillen zijn tussen de verschillende groepen, hebben ze heel wat culturele kenmerken gemeen. De woonwagen staat symbool voor hun grote drang naar vrijheid. De wetgeving bemoeilijkt echter reizen. Ook het plaatsen van woonwagens lokt weerstand op van de buurt of lokale wetgevers. Daardoor leven sommige woonwagebewoners noodgedwongen in huizen, maar de zoektocht naar vrijheid blijft.

Vertellen

Woonwagebewoners leven in een orale cultuur. Verhalen over vroeger worden mondeling doorgegeven, mondelinge afspraken zijn heilig. Er zijn geen rouwbrieven maar een overlijden wordt door verteld. Ze hebben ook een eigen woordenschat en taal - Bargoens, Manoесj, Romanes - die niet beschreven staat.

Familie

In de gemeenschappen ligt een sterke nadruk op het familieverband: families wonen naast elkaar, zorgen voor elkaar, regelen geschillen onderling, zorgen onderling voor kinderopvang en het verzorgen van bejaarden. Er is een groot respect voor ouderen. Kinderen worden genoemd naar de grootouders. De levenslooprituelen benadrukken ook die familiebanden: er wordt veel belang gehecht aan de communiefeesten van de kinderen. Er zijn speciale tradities voor huwelijken, bijvoorbeeld een meisje en jongen lopen samen 'weg' waarna ze getrouwd zijn. De schoonfamilie is direct volwaardige familie. Gastvrijheid is hét kenmerk van de woonwagengemeenschap. Iedereen

mag altijd mee aanschuiven aan tafel, er zijn geen vaste tijdstippen voor maaltijden en er heerst een sterk internationaal gemeenschapsgevoel.

Beroepen

Op vlak van ambachten en technieken zijn er verschuivingen gebeurd. Vroeger was er veel kennis over ambulante technieken, nu leren jongeren vooral technieken over het herstellen en verkopen van auto's. Ze verkiezen zelfstandige beroepen zoals vrachtwagenchauffeur of schoonheidsspecialiste. Het verplicht behalen van diploma's of getuigschriften om als zelfstandige aan de slag te kunnen, is een belemmering voor veel woonwagenbewoners.

Muziek

Muziek speelt een belangrijke rol bij woonwagenbewoners. Bij de Manoesjen zijn er bepaalde families die hun muzikale talenten doorgeven van generatie op generatie en de Voyageurs hebben hun eigen charmezangers, spelen accordeon of gaan orgeldraaien.

Religie

Door de eeuwen heen hebben de woonwagenbewoners gezocht naar een religieuze beleving die nauw aansluit bij hun leefwijze. Gezien er vanuit katholieke hoek specifieke aandacht ging naar de armen en geïsoleerde gemeenschappen, zijn de Voyageurs voornamelijk katholieke christenen die Maria vereren. Ook de Manoesjen waren eerst opgenomen in de katholieke kerk, maar enkele decennia geleden heeft de evangelische pinksterkerk haar intrede gedaan. Deze religie was eerder al populair bij de Roms. Deze twee groepen hebben ook hun eigen pastoors en houden tijdens de zomermaanden grote bedevaarten. Deze godsdienst spreekt enorm aan omdat het aansluit bij de emotionele- en groepsbeleving van de Manoesjen en de Roms.

Woonwagen

Zelfs voor woonwagenbewoners die in een huis wonen, blijft de woonwagen het symbool van hun culturele identiteit. De woonwagen kent op heden verschillende afmetingen, vormen en stijlen. De meeste woonwagens zijn geen trekwegens meer, maar zijn toch allemaal mobiele constructies die op één dag verplaatst kunnen worden. Rondtrekken met de eigen woonst hoort vaak niet meer tot de realiteit, toch creëert het wonen in een woonwagen het gevoel van vrijheid en flexibiliteit.

Op een woonwagenterrein staan de wagens vaak gegroepeerd per familietak waarbij de voorkeur zo georiënteerd is dat men bij het buiten gaan zicht heeft op het hele woonwagenterrein. Vaak is de woonwagen de enige materiële eigendom van de woonwagenbewoners. Degelijkheid en comfort is dan ook belangrijk.

Een opvallend kenmerk is de netheid en het hoog 'glitter' gehalte in het interieur van elke woonwagenbewoner, of hij nu in een caravan, vaste woonwagen of een huis woont. De woning moet te allen tijde proper zijn en de materialen liefst zoveel mogelijk afwasbaar. Schoenen uit, is overal een vaste regel. Porseleinen beeldjes en glazen ornamenten versieren het interieur.

Pijnpunten

Sommige aspecten van het erfgoed worden goed doorgegeven, maar woonwagenbewoners ervaren ook problemen bij hun cultuurbehoud.

Woonwagencultuur erkennen als cultuur

De woonwagenbewoners willen de woonwagencultuur in al zijn verscheidenheid laten erkennen als cultuur. De woonwagengemeenschappen willen aantonen dat deze cultuur vandaag de dag leeft,

maar men wil ook, onder invloed van een snel veranderende samenleving, nadenken over de toekomst. De woonwagenbewoners willen hiervoor met iedereen die waarde hecht aan woonwagencultuur samenwerken om hun erfgoed te vrijwaren voor de toekomst.

De woonwagen als woonvorm wordt onderschat/niet gewaardeerd

Die culturele waarde van de woonwagen wordt te weinig erkend door de overheid. Vaak weren ze de woonwagenterreinen uit de stadswijken en wordt er geen initiatief genomen om nieuwe woongelegenheden voor woonwagenbewoners te creëren. Ook het algemeen publiek ziet woonwagencultuur niet altijd als iets cultureels. In dat verband zou een erkenning als immaterieel cultureel erfgoed het imago van de woonwagenbewoners kunnen bijsturen.

Orale overdracht van technieken, expertise en taal

In de woonwagenwereld worden heel wat familietradities, recepten en (ambachtelijke) vaardigheden mondeling doorgegeven. Ouders leren hun kinderen specifieke taal en muziek en de recepten worden doorgegeven van generatie op generatie. Dit gebeurt nog steeds dankzij de sterke familiebanden en onderlinge solidariteit. De woonwagenbewoners zijn geen vragende partij om die op schrift te stellen

Volwaardig partnerschap

Om woonwagencultuur kracht bij te zetten is het samenspel van verschillende partijen belangrijk: terreinwerkers, erfgoedsector, politici, politie, gemeenten etc. De samenwerking tussen deze verschillende partijen is niet altijd even vanzelfsprekend.